

**ДЕРЖАВНИЙ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ**

**Система забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти
сертифікована на відповідність ДСТУ ISO 9001:2015 / ISO 9001:2015**

Кафедра філософії, соціології та політології

ЗАТВЕРДЖЕНО

вченою радою

(пост. п. 4 від «27» 10 2022 р.)

Ректор

Анатолій МАЗАРАКІ

**ПОЛІТИЧНЕ ЛОБІЮВАННЯ /
POLITICAL LOBBYING**

**ПРОГРАМА /
COURSE SUMMARY**

Київ 2022

**Розповсюдження і тиражування без офіційного дозволу ДТЕУ
заборонено**

Автор: Міщенко А.М., кандидат політичних наук, доцент,
Разіцький В.Й., кандидат історичних наук, доцент.

Програму розглянуто і затверджено на засіданні кафедри філософії, соціології та політології 11.10. 2022 р., протокол №7.

Програму розглянуто і затверджено на засіданні вченої ради факультету міжнародної торгівлі та права 18.10. 2022 р., протокол № 3.

Рецензенти: Морозов А.Ю., доктор філософських наук, доцент
Поживанов О.М., координатор громадської організації
«Фонд муніципальних реформ «Магдебурзьке право»

ПОЛІТИЧНЕ ЛОБІЮВАННЯ / POLITICAL LOBBYING

ПРОГРАМА / COURSE SUMMARY

ВСТУП

Програма дисципліни «Політичне лобіювання» призначена для підготовки студентів ДТЕУ ОС «бакалавр» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» спеціальності 052 «Політологія» спеціалізації «Політологія міжнародних відносин».

Програму розроблено відповідно до Стандарту вищої освіти України із зазначеної спеціальності та відповідної освітньо-професійної програми підготовки студентів ДТЕУ.

Програма складається з таких розділів:

1. Мета, завдання та предмет дисципліни.
2. Передумови вивчення дисципліни як вибіркової компоненти освітньої програми.
3. Результати вивчення дисципліни.
4. Зміст дисципліни.
5. Список рекомендованих джерел.

1. МЕТА, ЗАВДАННЯ ТА ПРЕДМЕТ ДИСЦИПЛІНИ

1.1 Предметом навчальної дисципліни «Політичне лобіювання» є теоретичні засади та практичні механізми лобізму в органах публічної влади.

1.2 Метою навчальної дисципліни є формування у студентів системи знань про сутність і теоретичні засади лобізму в органах публічної влади, його значення для розвитку суспільства та механізми його практичної реалізації, вмінь та навичок використовувати ці знання у практичній діяльності.

1.3 Завдання навчальної дисципліни:

- забезпечити системне розуміння та комплексні знання щодо принципів, форм та механізмів лобізму в органах публічної влади;
- вивчити особливості реалізації завдань політичного лобіювання та перспектив розвитку цієї сфери в Україні;
- сприяти формуванню у студентів практичних навичок політичного лобіювання та вміння.

2. ПЕРЕДУМОВИ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ ЯК ВИБІРКОВОЇ КОМПОНЕНТИ ОСВІТНЬОЇ ПРОГРАМИ

знання дисциплін:

- Історія політичних вчень;
- Теорія політики;
- Філософія;
- Теорія міжнародних відносин;
- Іноземна мова за професійним спрямуванням.

3. РЕЗУЛЬТАТИ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ

Дисципліна «Політичне лобіювання» забезпечує оволодіння студентами загальними та фаховими компетентностями і досягнення ними програмних

результатів навчання за відповідною освітньо-професійною програмою:

✓

Політологія міжнародних відносин (ОС бакалавр)

Номер в освітній програмі	Зміст компетентності	Номер теми, що розкриває зміст компетентності
<i>Загальні компетентності за освітньою програмою</i>		
ЗК 04	Здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань/видів економічної діяльності).	1-13
ЗК 06	Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.	2-13
<i>Спеціальні компетентності за освітньою програмою</i>		
СК 02	Здатність застосовувати політологічне мислення для розв'язання теоретичних та практичних проблем у політичній сфері на основі опанування класичної та сучасної політичної думки.	1-13
СК 03	Здатність описувати, пояснювати й оцінювати політичні процеси та явища у різних історичних, соціальних, культурних та ідеологічних контекстах.	1-13
СК 05	Здатність аналізувати взаємодію політичних акторів та інститутів, владу та урядування, політичні системи та режими, політичну поведінку у різних контекстах їх функціонування.	1-13
СК 06	Здатність аналізувати публічну політику на місцевому, національному, європейському та глобальному рівні.	1-13
СК 10	<i>Здатність розуміти міжнародні відносини у різних контекстах, зокрема політичному, безпековому, правовому, економічному, суспільному, культурному та інформаційному.</i>	1-13

СК 14	<i>Здатність аналізувати процеси світової політики і глобальні проблеми сучасності.</i>	1-13
<i>Програмні результати навчання за освітньою програмою</i>		
РН 02	Вільно спілкуватися державною та однією з іноземних мов усно і письмово у професійній діяльності.	1-13
РН 06	Знати свої права та обов'язки як члена демократичного суспільства та використовувати їх у професійній діяльності.	2-13
РН 12	Вміти аналізувати взаємодію політичних акторів та інститутів, владу та урядування, політичні системи та режими, політичну поведінку у різних контекстах їх функціонування.	2-13
РН 16	Презентувати результати теоретичних і прикладних досліджень фахівцям і широкій аудиторії, засобам масової інформації, експертам з інших галузей знань.	1-13
РН 18	<i>Визначати політичні, дипломатичні, безпекові, суспільні, юридичні, економічні й інші ризики у сфері міжнародних відносин та глобальних процесів.</i>	1-13

✓

4. ЗМІСТ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1. Теоретичні засади вивчення лобізму.

Гене́за терміну «лобі́зм». Історичні корені лобізму. Сучасні підходи до тлумачення лобізму: правовий, економічний, політологічний. Основні підходи до визначення лобізму: інституціональний, інструментальний, процедурний. Місце лобізму в політичній системі.

Лобізм як вид політичної комунікації. Лобізм як професія. Лобізм як корупційний інструмент. Лобізм як інститут політичної системи суспільства. Лобізм як політична технологія. Лобізм як GR.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1-5

Додатковий: 1,2, 5, 17, 24, 29, 36

Інтернет-ресурси: 1-7

Тема 2. Суб'єкти та об'єкти процесу лобіювання

Структура лобізму. Поняття «група інтересів» і «група тиску»: співвідношення та кореляція. Функції груп інтересів і груп тиску: артикуляція, агрегування, інформування, рекрутування. Теорія груп інтересів Джеймса Медісона. Теорія груп інтересів Артура Ф. Бентлі. Теорія груп інтересів Девіда Трумена. Теорія груп інтересів Мансура Олсона. Теорія груп інтересів Роберта Солсбері. Типологія груп інтересів (Г. Алмонд, Ж. Блондель, У. фон Алеман).

Поняття та основні види об'єктів лобіювання. Форми взаємодії лобістів з інститутом держави. Плюралістичне лобіювання та корпоративне лобіювання.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1-5

Додатковий: 1,2, 5, 21, 36

Інтернет-ресурси: 1-7

Тема 3. Типологія лобізму.

Класифікація типів лобіювання за об'єктом, за характером суб'єкту, за формою представлення інтересів суб'єктів, за формою закріплення в державі, за характером ухвалення управлінських рішень, за рівнем просування інтересу, за часом, за характером діяльності, за методами, за кількісним складом суб'єктів, за національною належністю суб'єктів, за ступенем організованості суб'єктів, за напрямком дії.

Поняття професійного лобізму. Відкритий і закритий лобізм.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1-5

Додатковий: 1,2, 5, 17, 29, 41

Інтернет-ресурси: 1-7

Тема 4. Функції лобізму

Посередництво як функціональна сутність лобізму. Інформаційна та комунікативна функції лобізму як політичного інституту. Функції артикулювання інтересів, прагматична, функція узгодження суспільних інтересів, контрольна, експертна, прогностична функції тощо. Поняття «цивілізований лобізм»: основні ознаки. Гласність як передумова цивілізованого лобізму. Умови трансформації лобізму в цивілізовану форму. Групи країн за цивілізованістю лобізму.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1-5

Додатковий: 8, 29, 32, 38, 44

Інтернет-ресурси: 1-7

Тема 5. Технології лобіювання.

Основні методи лобізму: виступи, зустрічі, розробка законопроектів, фінансування, PR, вплив на суспільну думку, підкуп. Поняття лобістська технологія. Технології впливу: прямі (Government Relations, кабінетне та публічне лобіювання), непрямі (Public Affairs, Media Relations, Grassroots). Інфраструктурні технології лобіювання. Технології «обміну» ресурсів, публічного позиціювання, технології доступу до процесу підготовки та ухвалення політичного рішення. Інструменти лобістської діяльності. Соціальні технології. Етапи лобіювання.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1-5

Додатковий: 8, 21, 33, 35

Інтернет-ресурси: 1-7

Тема 6. Великі об'єднання лобістів.

Поняття «корпорація», «транснаціональна корпорація» і «корпоративний переворот». Корпорація як інститут.

Основні види сучасних великих корпорацій. Етапи становлення корпоративного сектора. Корпоративне громадянство. Погодження цілей корпорації та соціальних груп, які мають безпосереднє відношення до корпорації. Вплив корпорацій на прийняття політичних рішень.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1-5

Додатковий: 10, 19, 37

Інтернет-ресурси: 1-7

Тема 7. Парламентський лобізм.

Поняття «парламентський лобізм». Особливості парламентського лобізму. Лобізм як процес ухвалення політичних рішень. Суб'єкти політичного рішення. Лобізм та групи тиску у процесі прийняття політичного рішення. Типологія політичного лобізму. Роль партій і депутатів у процесі ухвалення рішення. Політичні партії як групи інтересів. Корупційні ризики парламентського лобізму.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1-5

Додатковий: 9-11, 15, 32, 42

Інтернет-ресурси: 1-7

Тема 8. Бюджетний лобізм

Поняття «бюджетний лобізм». Особливості бюджетного лобізму. Інституційний аспект бюджетного лобізму. Лобізм місцевої та регіональної владі. Поняття «місцева еліта». Методи бюджетного лобіювання. Корпоративний лобізм як форма бюджетного лобізму. Іноземний лобізм як форма бюджетного лобізму. Особливості бюджетного лобізму в різних державах світу.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1-5

Додатковий: 9-11, 15, 31, 42

Інтернет-ресурси: 1-7

Тема 9. Етнічний лобізм

Поняття «етнічний лобізм». Особливості реалізації етнічного лобізму. Культурні особливості етнічного лобізму. Суб'єкти етнічного лобізму. Форми

етнічного лобізму. Технології етнічного лобізму. Ресурси етнічного лобізму. Коаліції в реалізації етнічного лобі. Роль діаспори в реалізації етнічного лобіювання. Вплив етнічного лобізму на зовнішню політику різних держав світу. Етнічний лобізм в інформаційній війнах. Українське лобі в світі: успішні кейси.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1-5

Додатковий: 8, 27, 40, 43

Інтернет-ресурси: 1-7

Тема 10. Міжнародний лобізм

Основні підходи до визначення «міжнародного лобізму». Особливості структури лобізму на міжнародному рівні. Суб'єкти та об'єкти міжнародного лобізму. Предмет міжнародного лобіювання. Основні завдання лобістської діяльності на міжнародній арені. Міжнародний лобізм, зовнішньополітичний лобізм та дипломатія: співвідношення понять. Поняття лобі-групи в міжнародних відносинах. Основні типи груп інтересів на міжнародному рівні, їх характеристика.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1-5

Додатковий: 17, 35, 37, 39, 41

Інтернет-ресурси: 1-7

Тема 11. Особливості лобізму в США.

Становлення та еволюція лобізму в політичній системі США. Законодавча база лобізму в США: Федеральний Акт «Про реєстрацію зарубіжних фірм» від 1938 року, «Федеральний закон про регулювання лобізму» 1946 р., Стандарти етичної поведінки для службовців органів виконавчої влади, Федеральний Акт «Про відкритість лобіювання» від 1995 року, Федеральний Акт «Чесного лідерства і відкритої влади» від 2007 року, Указ Президента США «Етичні зобов'язання персоналу виконавчої влади» № 13490. Вимоги американського законодавства до лобістів. Співвідношення федерального та регіонального

рівнів регулювання лобіювання. Відповідальність лобістів. Суб'єкти лобістської діяльності в США, їх класифікація. Найпоширеніші конституційно-правові форми лобіювання: вплив на прийняття нормативно-правових актів, вплив на ухвалення судових рішень прецедентного змісту. Лобістська діяльність діаспор.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1-5

Додатковий: 37-39, 42

Інтернет-ресурси: 1-7

Тема 12. Особливості лобізму у Європейському Союзі.

Особливості правової моделі регулювання лобістської діяльності в ЄС. Суб'єкти лобіювання в ЄС. Просування та реалізація суспільних інтересів в ЄС. Основні форми впливу на посадовців в рамках організації.

Інститути ЄС як об'єкти лобіювання. Консультативні органи ЄС як об'єкти впливу для лобістів. Особливості лобізму в різних державах ЄС: Німеччина, Франція, Великобританія, Італія, Бельгія. Національні особливості лобізму. Найпоширеніші технології лобіювання в межах ЄС.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1-5

Додатковий: 39-41, 44

Інтернет-ресурси: 1-7

Тема 13. Лобі-дискурс в Україні.

Причини актуалізації лобізму в Україні. Законопроекти щодо лобістської діяльності в Україні: законопроект І. Шарова «Про лобіювання в Україні» 1999 р.; законопроект Ю. Сахно «Про правовий статус груп об'єднаних спільними інтересами (лобістських груп) у Верховній Раді України» 1999 р.; законопроект «Про діяльність лобістів у Верховній Раді України» 2005 р., внесений І. Гринівим; законопроект «Про лобіювання» 2009 р., розроблений Департаментом конституційного та адміністративного права під керівництвом В. Федоренка, законопроект «Про регулювання лобістської діяльності в Україні» 2010 р. Коновалюка В.І. Сучасні законодавчі ініціативи в сфері

регулювання лобістської діяльності. Перспективи становлення цивілізованого лобізму в Україні.

Переваги та недоліки потенційної інституціоналізації лобізму в Україні.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1-5

Додатковий: 2, 6, 11, 20, 23, 25, 28, 32

Інтернет-ресурси: 1-7

5. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

Основний

1. Інститут лобіювання в Україні та за кордоном: походження, проблеми, перспективи розвитку. Науково-інформаційне видання / Д. Базілевич, В. В. Нестерович, В. Федоренко; Інститут професійного лобіювання та адвокати. – К.: ФОП Москаленко О.М., 2015. – 111 с.
2. Публічне лобіювання: Навч. посіб. / Під заг. ред. канд. філос. наук Р. Кобця, канд. істор. наук С. Панциря. — Київ, Фонд «Європа ХХІ», 2008. — 160с.
3. Шляхтун П.П. Політологія (теорія та історія політичної науки): навч. посіб. / П.П. Шляхтун. – К.: ЦНЛ, 2019 – 472 с.
4. Ясиневич Я. Стратегія, тактика та інструменти лобістських кампаній. Навчальний посібник. – К.: Фонд «Європа ХХІ», 2008. – 120 с.
5. Dionigi M.K. Lobbying in the European Parliament. – New York: Palgrave Macmillan, 2017.

Додатковий

1. Аксельрод Р. Б. Політико-культурний чинник професійної компетентності управлінської еліти. Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова. Серія 22. Київ, 2014. С. 275–280..
2. Богиня Т. Ю. Інституціоналізація лобізму: світовий досвід та Україна : дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02. НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. Київ, 2014. 213 с.
3. Бойко Л. М. Правовий менталітет у контексті понятійно-категоріального ряду «правова культура – правова свідомість – правовий менталітет». Південноукраїнський правничий часопис. 2006. № 4. С. 52–54.
4. Велешко О. М. Вплив віктимних чинників на політичну поведінку кримськотатарських репатріантів : автореф. дис... канд. політ. наук : 23.00.05. НАН України. Ін-т політ. і етнонац. дослідж. ім. І.Ф.Кураса. Київ, 2008. 16 с.
5. Виговський Д. Суть лобізму як категорії політичної науки. Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. Вип 20, 2008. С. 42–48.
6. Висновок Комітету з питань правової політики ВРУ щодо законопроекту «Про регулювання лобістської діяльності в Україні».
7. Віннічук О. В. Інституційний дизайн лобізму в умовах демократії. Філософія і політологія в контексті сучасної культури. 2014. Вип. 8. С. 171–174.
8. Войнич О. М. Цивілізований лобізм як чинник політичної культури: концептуальний та прикладний виміри : дис ... канд. політ. наук : 23.00.03. Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. Київ, 2009. 198 с.
9. Впровадження стандартів публічної етики на місцевому і регіональному рівнях: українська практика та європейський досвід. Київ : Центр дослід. питань місц. і регіонал. розв. та сприяння адмін. реформі. 2008. 214 с.

10. Ганжуров Ю. Парламентське лобіювання в контексті політичної комунікації. Політичний менеджмент. 2005. №4. С.50–62.
11. Герасіна Л. Практики лобізму в політичному процесі України та світу: політико-соціологічний аспект. Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». 2016. № 3 (30). С. 7–17.
12. Гнатенко Н. Г. Інституціоналізація лобізму в Україні: історія та сучасність. Гілея: науковий вісник. Київ : «Видавництво «Гілея», 2016. Вип. 115 (12). С. 434–439.
13. Годний С. П. Етико-політичні засади лобіювання: зарубіжний досвід в українському контексті Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 22. Політичні науки та методика викладання соціальнополітичних дисциплін. Випуск 24: збірник наукових праць. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. С. 81–86.
14. Годний С. П. Лобізм як політична цінність демократичного суспільства. Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць / Гол. ред. В. М. Вашкевич. Київ : «Видавництво «Гілея», 2018. Вип. 137 (10). С. 307–311.
15. Годний С. П. Лобізм як форма політичної комунікації: XLV науково-технічна конференція гуманітарних підрозділів. Вінниця : ВНТУ, 2016. 2–4 травня. URL: <http://conferences.vntu.edu.ua/index.php/all-hum/all-hum-2016>.
16. Годний С. П. Лобізм: кейс-підходи до сучасного розуміння Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць / Гол. ред. В. М. Вашкевич. Київ : Видавництво «Гілея», 2018. Вип. 135 (8). С. 309–313.
17. Горецька А. В. Закон про лобіювання як основа регламентації лобістської діяльності в Канаді. Актуальні проблеми міжнародних відносин. Вип. 114. Ч. I. 2013. С. 69–79.
18. Гуровська Т. В. Лобіювання як основний інструмент привласнення політичної ренти. Наукові праці ДонНТУ. Серія: економічна. Випуск 40. №3. 2011. С. 110–116.
19. Даниленко С. Політичні комунікації як чинник трансформації політичної культури транзитивного суспільства. Політичний менеджмент. 2013. №1–2. С. 119–128.
20. Денисюк А. В. Громадський лобізм в Україні: проблеми і перспективи розвитку. Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць / Гол. ред. В. М. Вашкевич. Київ : «Видавництво «Гілея», 2015. Вип. 102 (11). С. 403–405.
21. Денисюк С. Г. Технологічні виміри політичної комунікації : монографія. Вінниця : ВНТУ, 2010. 275
22. Дюверже М. Партийная политика и группы давления. Социально-гуманитарные знания. 2000. № 4. С. 267–268.
23. Карпенко О. Про доцільність впровадження в Україні інституту цивілізованого лобізму державно-управлінських рішень. Демократичне врядування. 2011. Вип. 7.

24. Корнієнко В., Годний С. Комунікативний потенціал лобіфеномену в сучасній українській політиці. Вісник Донецького національного університету. Серія «Політичні науки». 2016. С. 92–95.
25. Корнієнко В., Годний С. Лобіювання як засіб реалізації політичних інтересів. Innovative solutions in modern science. Dubai : ТК Meganom, 2017. № 1(10). С. 19–25.
26. Королько В. Г. Паблік релейшнз. Наукові основи, методика, практика: підручник. Київ : ВД «Скарби», 2001. 400 с.
27. Макаренко Є. Сучасні комунікативні технології: доктрина, типологія, інструменти, практика. Актуальні проблеми міжнародних відносин. Київ : Інститут міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка, 2009. Випуск 84. Частина I. С. 147–152.
28. Малишенко Л. О. Специфіка лобіювання в сучасній Україні. Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого: зб. наук. пр. Сер. Філософія, філософія права, політологія, соціологія. Харків : Право, 2012. №2. С. 260–268.
29. Недюха М., Федорін М. Лобізм як соціально-політичний феномен: сутність і засоби впливу.
30. Нестерович В. Конституційно-правові засади інституту лобіювання: зарубіжний досвід та перспективи для України : монографія. Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2010. 752 с.
31. Похило І. Д., Буряченко О. В., Годний С. П. Олігархічний лобізм як відображення репутації політичної партії. S.P.A.C.E.: електронний науковий фаховий журнал. Одеса : Національний університет «Одеська юридична академія», 2017. Вип. 5. С. 28–32.
32. Росенко М. І. Лобізм і його роль в діяльності сучасних парламентів. Шляхи удосконалення регламентації діяльності лобістів в парламенті України. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2010. № 11.
33. Тихомирова Є. Б. Лобізм як складова міжнародного PR. Політичний менеджмент. 2005. № 1 (10). С.143–151.
34. Трофименко А. В. Концептуальні підходи до розуміння лобізму. Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Історія. Політологія. 2014. Вип. 10. С. 112–123.
35. Федоренко В., Нестерович В. Інститут лобіювання у країнах західної демократії та перспективи його легітимації в Україні. Бюлетень Міністерства юстиції України. 2009. №9. С. 13–25.
36. David E. Epter. Introduction to Political Analysis. Cambridge, MA : Winthrop, 1997. 217 p.
37. Goldstein K.M. Interest Groups, Lobbying and Participation in America. New York : Cambridge University Press, 1999. 115 p.
38. Helmke G. Levitsky S. Informal Institutions and Comparative Politics: A Research Agenda. Perspectives on Politics. 2004. Vol. 2. Issue 04. P. 725–740.
39. Hermann H.W. Interests Groups on Four Continents. University of Pittsburgh Press, 1958. 316 p.
40. Peter Lösche. Verbände und Lobbyismus in Deutschland. Stuttgart, 2007. 197 p.

41. Rhodes R. Understanding Governance. Policy Networks, Governance, Reflexivity and Accountability. Buckingham, Philadelphia : Open University Press, 1997. 252 p.
42. Salisbury R. H. Interest Group Politics in America. Harper & Rom, 1970. 123 p.
43. The Ethics of Lobbying: Organized Interests, Political Power, and the Common Good. Washington : Georgetown University Press, 2002. 97 p.
44. The Lobbyists' Code of Conduct. Office of the Commissioner of Lobbying. Annual Report 2012–2013. Ottawa : Office of the Commissioner of Lobbying, 2013. P. 37–38.

Інтернет-ресурси

6. Foreign agents registration act of 1938 [Електронний ресурс] — Режим доступу до ресурсу: <https://www.fara.gov/>
7. Standards of Ethical Conduct for Employees of the Executive Branch [Електронний ресурс] — Режим доступу до ресурсу: <https://ofacp.od.nih.gov/ethics/pdfs/StandardsofConduct2009.pdf>
8. Lobistinės veiklos įstatymas [Електронний ресурс] — Режим доступу до ресурсу: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=208884&p_query=&p_tr2
9. The Association of Professional Political Consultants [Електронний ресурс] — Режим доступу до ресурсу: <http://www.appc.org.uk/>
10. Ustawa o działalności lobbingowej w procesie stanowienia prawa [Електронний ресурс] — Режим доступу до ресурсу: <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU20051691414>
11. Code de conduite applicable aux représentants d'intérêts [Електронний ресурс] — Режим доступу до ресурсу: https://www.senat.fr/role/code_de_conduite.pdf
12. Code de conduite applicable aux groupes d'intérêt au Sénat [Електронний ресурс] — Режим доступу до ресурсу: https://www.senat.fr/role/groupes_interet.html

* Курсив – визначено джерела, наявні в бібліотеці ДТЕУ

ЛИСТ ПОГОДЖЕННЯ
програми дисципліни «Ораторське мистецтво»

Погоджено

Завідувач кафедри філософії,
соціології та політології

_____ А. А. Кравченко

« _____ » _____ 2022 р.

Погоджено

Координатор громадської організації
«Фонд муніципальних реформ
«Магдебурзьке право»

_____ О. М. Поживанов

« _____ » _____ 2022 р.

Погоджено

Гарант освітньої програми
«Політологія міжнародних відносин»

_____ А. М. Міщенко

« _____ » _____ 2022 р.

Погоджено

Гарант освітньої програми

_____

« _____ » _____ 2022 р.